ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

The Gleaner

Vol 22 (1999)

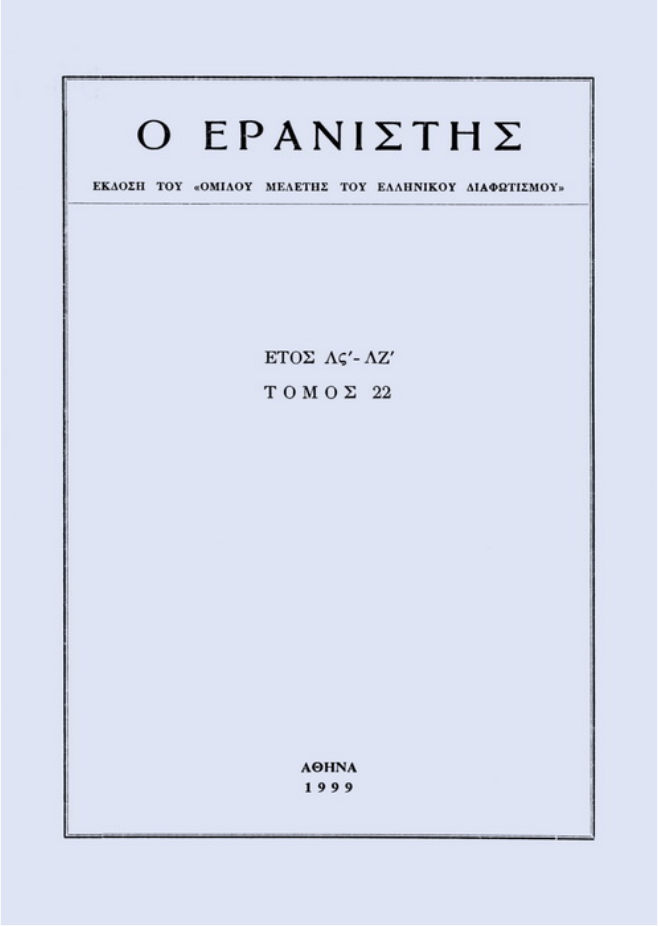
Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΟΜΙΛΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ»

ΕΤΟΣ ΛΘ'-ΛΖ'

ΤΟΜΟΣ 22

ΑΘΗΝΑ

1999

Το πρωτότυπο του «Περί της των συμβουλιών ματαιότητος»

Δ. Γ. Αποστολόπουλος

doi: 10.12681/er.190

To cite this article:

Αποστολόπουλος Δ. Γ. (1999). Το πρωτότυπο του «Περί της των συμβουλιών ματαιότητος». *The Gleaner*, *22*, 251–252. https://doi.org/10.12681/er.190

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 12/10/2024 09:08:56

τοῦ Πλάτωνος ἀρχαιότεροι... οἱ τῶν ἀτόμων προστάται, ὧν τοὺς λόγους ἐν τοῖς φυσικοῖς ἀνεσκευάσαμεν»,[22] θὰ πρέπει νὰ εἶχε συγγράψει καὶ ἄλλο ἔργο μὲ ἀντικείμενο τὴ φυσικὴ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους, πρὶν ἀπὸ τὸ 1674.

ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΤΟΥ "ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΜΑΤΑΙΟΤΗΤΟΣ"

ΣΤΙΣ 12 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1715 ὁ Δημήτριος Γεωργούλης Νοταρὰς ὁλοκληρώνει, στὸ Βουκουρέστι, τὴ μετάφραση ἑνὸς ἔργου ποὺ ἑλληνικὰ τὸ ἐπιγράφει «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος».[1] Ποιὸ ὅμως εἶναι τὸ πρωτότυπο καὶ ποιὸς ὁ συγγραφέας του;

Ὁ Νοταράς, ὅταν μετέφρασε, τὴν ἴδια περίπου ἐποχή, τὸ ἔργο τοῦ Emmanuel Tesauro *La Filosofia morale*, δὲν παρέλειψε νὰ ἀναγράψει στὴν ἐπιγραφὴ τοῦ ἔργου τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτότυπου ἔργου, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὸ δικό του: «Βιβλίον α' ἤτοι Ἠθικὴ Φιλοσοφία... ἥντινα συνέθεσεν ὁ κόμης καὶ ἱππεὺς Ἐμμανουὴλ Θησαυρὸς εὐπατρίδης τοῦ Τουρίνου, τὴν ἐμεταγλώττισε δὲ Δημήτριος Νωταρᾶς ἰατροφιλόσοφος ὁ Πελοποννήσιος...»· ἐνῶ στὸ τέλος, στὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα, ἀνέγραψε τὸ χρόνο καὶ τὸν τόπο ποὺ περάτωσε τὴ μετάφραση: «μεθερμηνεύθη ἔτει ἀπὸ Χ[ριστ]ῦ: ,αψιζῳ. Ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας».[2]

Στὴν ἐπιγραφὴ ὅμως τοῦ ἔργου «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος» παραλείπεται τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτοτύπου, ἐνῶ στὸ τέλος, στὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα, ἀναγράφεται μόνο τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστῆ: «Δημήτριος Νωταρᾶς ἰατροσοφιστὴς ἐμεταγλώττιζε. Ἐπετέθη κορωνὶς τῷδε ιβῃ αὐγούστου, ,αψιεῳ. Ἐν Βουκουρεστίῳ».

Ἡ νεοελληνικὴ ἐπιστήμη ἐλάχιστα ἔχει ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ μετάφραση

22. *Αὐτόθι*: «τὴν μὲν οὐσίαν, ἐὰν ὑλικῶς λάβωμεν... ὡς ἡμῖν ἐν τοῖς φυσικοῖς ἤδη δεδήλωται».

1. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι σχοινοτενής: «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος βιβλίον ἕν, ἐν ᾧ ἡ ματαιότης καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, πολιτικοῖς καὶ ἠθικοῖς λόγοις καθαρῶς ἀποδείχνεται καὶ διαλογικῶς παραδίδοται».

2. Θυμίζω τὰ χειρόγραφα ποὺ παραδίδουν τὴ μετάφραση ἔργου τοῦ Tesauro ἀπὸ τὸν Νοταρά: α' τὸ ἀρ. 59 (422) τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας· β' τὸ ἀρ. 681 τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ γ' τὸ ἀρ. 100 τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου —τὸ τελευταῖο τὸ γνωρίζουμε πλέον ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τοῦ Ν. Βέη (*Κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου*, τ. 1, Λιψία-Ἀθήνα 1915, σ. 95), καθώς, ὅπως εἶναι γνωστό, κάηκε στὴν πυρκαγιὰ τοῦ 1934.

αὐτή, μολονότι παραδίδεται ἀπὸ τέσσερα χειρόγραφα[3] —ἴσως ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἐντοπιστεῖ τὸ ἔργο ποὺ μεταφράστηκε καὶ ἡ ταυτότητα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτοτύπου.

Τὸ κενὸ αὐτὸ μποροῦμε σήμερα νὰ τὸ καλύψουμε. Τὸ ἔργο ποὺ μετέφρασε ὁ Δημήτριος Νοταρὰς εἶναι τὸ λατινικὰ γραμμένο πόνημα τοῦ Πολωνοῦ Stanislaw Herakliusz Lubomirski (1642-1702), *De vanitate conciliorum*,[4] ποὺ δημοσιεύτηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1700 στὴ Βαρσοβία καὶ γνώρισε ἔκτοτε πολλὲς ἐπανεκδόσεις καὶ μεταφράσεις.

Ὅσον ἀφορᾶ τὸ ἐρώτημα γιατί ὁ μεταφραστὴς δὲν ἀνέγραψε τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτοτύπου, ἡ ἀπάντηση εἶναι ὅτι εἶχε στὰ χέρια του τὴν ἔκδοση τῆς Trnava (Tyrnavia) τοῦ 1701, στὴν ὁποία ἀναγράφονταν μόνο τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέα —ἀρχικὰ ποὺ ὁ Νοταρὰς δὲν μπόρεσε προφανῶς νὰ τὰ συμπληρώσει.

Πρόσφατα τιμώντας τὴ μνήμη τοῦ Λέανδρου Βρανούση, ποὺ πρῶτος μίλησε γιὰ τὰ «φαναριώτικα ἐγχειρίδια πολιτειολογίας καὶ πολιτικῆς» —πρωτότυπα ἢ μεταφρασμένα—, θύμισα τὴ μετάφραση τοῦ Νοταρᾶ καὶ πρότεινα τὴν ἔνταξή της στὴν κατηγορία τῶν φαναριώτικων ἐγχειριδίων πολιτικῆς, καθὼς καὶ ὁ μεταφραστὴς στὸ φαναριώτικο κλίμα ἀνήκει καὶ τὸ ἔργο ποὺ τοῦ ἀνέθεσαν νὰ μεταγλωττίσει ἦταν χρήσιμο στοὺς ὑποψήφιους ἡγεμόνες τῶν παραδουνάβιων ἡγεμονιῶν.[5] Σήμερα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ πρωτοτύπου, ἀνοίγει ὁ δρόμος γιὰ νὰ δεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας ἡ μετάφραση τοῦ Νοταρᾶ καί, ὕστερα ἀπὸ τὴ σύγκρισή της μὲ τὸ πρωτότυπο κείμενο, νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ καταλάβουμε κάτι περισσότερο ἀπὸ τοὺς Φαναριῶτες τὴν ἐποχὴ ποὺ συμπλήρωναν τὰ ἰδεολογικά τους ἐργαλεῖα.

Δ. Γ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

---

3. α') τὸ ἀρ. 58 (498) τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, σ. 1-145· β') τὸ ἀρ. 92 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Παναγίου Τάφου στὴν Κωνσταντινούπολη, φ. 1r-46r· γ') τὸ ἀρ. 73 τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, φ. 3r-58r καὶ δ') τὸ ἀρ. 95 τῆς Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ζαγορᾶς, σ. 187-282. Τὶς ἐλάχιστες μνεῖες ποὺ ὑπάρχουν γιὰ τὴ μετάφραση τοῦ Νοταρᾶ τὶς ἔχω συγκεντρώσει στὴ μελέτη μου «"Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος". Ἕνα ἀκόμα φαναριώτικο ἐγχειρίδιο Πολιτικῆς», *Ὁ Ἐρανιστής*, 21 (1998) —*Μνήμη Λέανδρου Βρανούση*— 33-34.

4. Σχοινοτενὴς εἶναι καὶ ὁ τίτλος τοῦ πρωτοτύπου: *De vanitate consiliorum liber unus, in quo vanitas et veritas rerum humanarum politicis et moralibus rationibus clarè demonstratur, et dialogicè exhibitur.*

5. Βλ. τὴ μελέτη ποὺ ἀναφέρω στὴ σημ. 3, σ. 39-42.